

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за дисертационния труд на

Христиана Христова Стойкова, редовен докторант в НБУ
на тема: **ФАКТОРИ В РАЗВИТИЕТО НА УМЕНИЯ ЗА ДЖАЗОВА
ИМПРОВИЗАЦИЯ ПРИ ПИАНИСТИ. КЛАСИЧЕСКИ И СЪВРЕМЕННИ
ПОДХОДИ**

с научен ръководител доц. д-р Ангел Ангелов Заберски
за присъждане на образователна и научната степен „доктор“
в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

Биографични данни

Христиана Стойкова е родена на в София. През 2015 завършва с отличие 8-годишно обучение по пиано, солфеж, класическа и поп-рок-джаз китара, и теория на музиката в Школа по изкуствата към Дворец на културата, град Перник. Продължава в Нов български университет. През 2020 завършва бакалавърска степен в НБУ със специалност *Поп и джаз пиано* в класа на доц. д-р Ангел Заберски, а в 2022 и магистратура с отличие. Учи и *Поп и джаз китара* в класа на Валери Градинарски. От 2017 до 2023 е корепетитор на университетския смесен хор „Фолк джаз формация“ с диригент проф. д-р Георги Петков. От 2020 работи като преподавател и корепетитор съвместно с почетен професор д-р Етиен Леви, доц. д-р Ангел Заберски, д-р Александър Байчев и гл. ас. д-р Илиян Парасков. Води различни музикални работилници за деца. Организатор е в няколко издания на Международен фестивал на изкуствата „Утринна звезда“. От 2022 преподава пиано в Highlight Singing Academy. Участва в конкурси за млади инструменталисти; работа съвместно с Камерен оркестър „Орфей“ с диригент Райчо Христов, гр. Перник; с Духов оркестър Перник с диригент Трифон Трифонов. Изявява се с дуета „Soul Connection“ с певицата Виктория Георгиева; с джаз трио „Suddenly“ – флейта, пиано, барабани. Представа се на различни сцени – клубове, пиано барове, арт фестивали с открити сцени, галерии, центрове за деца и възрастни с увреждания, участва и в образователни и благотворителни концерти.

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа общо 179 страници, които включват увод, четири глави¹, заключение, приноси, библиография, списък с научни публикации. Библиографията се състои от 80 източника: 43 на английски език и 37 на кирилица, както и множество интернет източници (предвид естеството на научното изследване). Към дисертацията има включени и 2 приложения: интервю с Ангел Заберски и интервю с Георги Арнаудов.

¹ **Глава ПЪРВА. Исторически генезис и теоретични измерения на джазовото изкуство** (Социокултурни предпоставки за възникването на джаза: Ню Орлиънс ; Терминология и еволюция на изпълнителските подходи; Ключови музикални фактори за развитие на импровизационните умения; Стилното многообразие в джазовата история; Началните традиции в джаза и колективната импровизация; Ерата на големите състави: Биг бенд и Суинг музиката; Културата на джем сешъна – генератор на инструменталното майсторство; Модерният джаз: Интелектуалната революция на Бибопа и Куул джаза; Еманципация на формата: Авангардни търсения и Фрий джаз; Екзотичните влияния: Боса нова и латиноамериканските ритмични структури (самба, гуахира). **Глава ВТОРА. Методологически паралели: От бароквата практика до съвременните образователни системи** (Импровизацията преди джаза: Генерал бас (Basso continuo) в барока, орнаментика и импровизационни линии; Теоретични системи в джаза; Подходът на Оскар Питърсън; Джазът като еволюция на класическата хармония: Моделът на Бари Харис; Съвременни ресурси и технологични средства). **Глава ТРЕТА. Психологически аспекти и когнитивни стратегии в обучението по (джаз) пиано** (Когнитивен и емоционален дискомфорт при началния етап на обучение; Физиологичният дискомфорт; Психически и когнитивен дискомфорт; Българската клавирна школа като фактор в развитието на пианистите; Когнитивни основи на импровизацията: Емоционална интелигентност и състояние на поток; Емоционалната интелигентност като инструмент; Теорията на потока в полза на творческия музикален процес; Педагогически приложения на теориите в музикално-обучителния процес). **Глава ЧЕТВЪРТА: Стилистични анализи и емпирично изследване** (Сравнителен стиланализ на емблематични изпълнения и импровизирани сола; Суинг (Swing) – „C-Jam Blues“; Бибоп революцията и линеарното мислене: „Anthropology“; Лиричният модернизъм и психологическата интроспекция: „Waltz for Debby“; Боса нова и структурният контраст: „Chega de Saudade“; Емпирично изследване на импровизационния процес: Методика, контекст и цели; Обобщаващи изводи от изследването).

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Цел на изследването е да се анализират факторите (педагогически, психологически и технологични), които влияят върху развитието на уменията за джазова импровизация при пианисти, като се предложи холистичен модел, базиран на синтез между методиката на пианисти като Бари Харис и Оскар Питърсън (взаимодействие между класическата традиция, технически упражнения и съвременната музикална психология), които са емблематични джазмени и преподаватели по джаз интерпретация и импровизация. Харис чрез многобройни лекции и семинари в САЩ и по света (със свободен достъп в интернет пространството под формата на видеа, сборници с нотирани упражнения, изготвени от негови асистенти и последователи), Питърсън – с учебните материали за младите пианисти, интервютата и практическите насоки, сборниците с транскрибирани негови интерпретации на различни произведения за по-напредналите пианисти.

Обект на изследването е процесът на формиране и развитие на уменията за джазова импровизация при пианисти в контекста на съвременното образование.

Предмет на изследването е влиянието между традиционните методи на обучение по музика, техническата подготовка, психологическите конструкции (теорията на потока, емоционалната интелигентност, мотивация, навици), влиянието на семейната среда и дигиталните технологии върху изпълнителския модел на джаз пианиста.

Методите на изследване са: теоретичен анализ – интердисциплинарен подход, включващ музикознание, педагогика и психология; сравнителен анализ – съпоставка между класическите подходи за импровизация от миналото и съвременните джазови методологии; емпирично изследване – базирано на педагогическата практика на автора и включващо: 1). Анкетно проучване (количествено и качествено) сред млади джазови импровизатори (участници в дебютния майсторски клас на Ангел Заберски² в Нов български университет) за установяване на основните фактори, спомагащи развитието им, както и дефицити и източници на дискомфорт в учебния процес; 2). Експертно интервю с представители на трите основни стълба в джазовото изкуство – визията на изпълнителя, на композитора и на педагога, с цел извличане на практически опит, насоки и валидиране на предложените методи.

Поставените задачи в изследването са: Ретроспективен обзор на импровизацията, препратка към нейните корени в бароковата епоха и проследяване на историческата нишка в ранните форми на джаза и по-късно. Стиллова диференциация и еволюция – анализ на ключовите периоди в джаза и дефиниране на техните специфични импровизационни парадигми. Психологическо и когнитивно профилиране – изследване на психологическите фактори, които катализират или блокират развитието на импровизатора. Сравнителен анализ на методологии – разясняване на теоретичните системи на Бари Харис и Оскар Питърсън като органична връзка между класическата традиция и джазовата практика. Технологичен и ресурсен обзор – проучване на ролята на съвременните софтуерни и методически помагала в джазовото обучение. Емпирична верификация чрез анкетно проучване – изследване на субективните преживявания при млади импровизатори. Провеждане на интервюта с утвърдени професионалисти за извличане на работещи практически модели за по-голям успех. Синтез и практически насоки – извеждане на конкретни стратегии за оптимизиране на обучителния процес и сценичното представяне.

Значимост на изследвания проблем в научно и научноприложно отношение

Много научни изследвания, монографии и публикации на български език и по света показват актуалния интерес към джазова музика, импровизация и инструменти. Поради спецификата на джаза (свободна музикална повествователност в момента на изпълнение) се смята, че малцина са тези, които могат това изкуство. В еволюцията на музикалното клавирно майсторство – барок, класика, съвременност – строгите изисквания често спират (ограничават) младите таланти да са по-креативни и непосредствени. Техниките (стъпка по стъпка) които предлага дисертационният труд биха могли да откренат нови възможности в клавирната педагогика.

Настоящият дисертационен труд се основава на тезата, че джазова импровизация не се базира само на вроден талант, а и на умения, които се развиват в подходящата среда и условия – музикална, социална, психологическа. Централно място в изследването заема анализът на музикалното образование и възпитание като пресечна точка между класическите традиции и съвременните подходи и начини на практика. Развитието на младите пианисти се разглежда като холистичен процес – съвкупност от специфични упражнения, планиране, строга дисциплина и редовни

² Ангел Ангелов Заберски (1969-) – български джаз пианист, композитор и аранжор, преподавател в Нов български университет. <https://www.angelzaberski.com/bg/biography.html> (посетено на 03.06.2026)

упражнения. Изследва се балансът между индивидуална работа и работа с преподавател, значението на груповите репетиции за качествени ансамблови умения – синхрон, съпровод, ефективна комуникация между колеги. Дисертацията обръща внимание на необходимостта от изграждане на мотивационен кръг за музиканта, от развитие на лидерски качества и умения, от формиране на устойчива мотивация и творческа дисциплина.

Докторантката обръща внимание и на съвременните технологични подходи към джаза в помощ на образованието, обучението на младите таланти. Трудът анализира ролята на най-използваните дигитални приложения, онлайн ресурси и платформи за звукозапис, които правят учебния процес по-пълноценен и практически насочен. Изборът на посочените образователни системи на Аберсолд и Хал Ленърд не е произволен, те поставят ясни насоки и са систематизирани.

Общи изводи в заключението на труда

Дисертационният труд предлага съвременен поглед върху различните фактори, които влияят в развитието на пианистите и техните музикални умения и показва, че те са интеграция между музикална грамотност, техническа подготовка, музикален вкус и афинитет към джазовата музика, когнитивна гъвкавост и емоционална устойчивост. Проведеното анкетно проучване потвърждава ролята на техническата подготовка и теоретичните познания, които са основата на всеки импровизатор. Резултатите на научното изследване аргументират и доказват тезата на дисертацията, че тези фактори се нуждаят и от специфични психо-физиологически и възпитателни условия, които да позволят на изпълнителя да има творческа свобода.

Емпиричният анализ показва, че ранната образователна среда, насърчаваща творчеството и експериментирането, подпомага по-лесното навлизане в джазовата специфика. Музикантите, които имат развита емоционална интелигентност и са свикнали с дискомфорта като неразделна част от творческия процес, демонстрират по-висока способност за навлизане в състояние на импровизационен поток. Трудът включва работещи модели за изграждането на устойчиви навици, когнитивно-поведенчески подходи, които могат да послужат като инструмент за намаляване на нивата на тревожност и стрес на сцената.

Изследването подчертава, че общото физическо здраве, сънят и хармоничният баланс между личен живот и музикално развитие също са ключови фактори за поддържане на креативния дух и творческото дълголетие, а емоционалността и чувствителността се преформулира не като пречка, а като основен инструмент за автентична комуникация през музиката.

Коректност при цитирането на представителен брой автори

Христиана Стойкова е коректна в своите цитирания.

Приноси на дисертационния труд

Приносите на дисертационния труд напълно приемам. Те са формулирани по следния ред:

1. Исторически е потърсена връзката между ранните форми на музикална импровизация (барок, класика) и различните стилови особености на джаза с фокус върху съвременните педагогически подходи при обучението.
2. Направен е опит за разработването на интердисциплинарна рамка (система), която обединява широк кръг от дисциплини – музикално-педагогически, психологически и изпълнителски. Разглежда се взаимовръзката между техническа подготовка, когнитивни процеси, емоционална регулация и качеството на творческата изява.
3. Анализирани са някои съвременни педагогически и технологични средства за обучение в областта на джаза и импровизацията. Оценен е потенциалът на дигиталните приложения и практически методи за развитие на импровизационни умения, които могат да подпомогнат самостоятелната подготовка и творческата увереност на обучаемите.
4. Идентифицирани и анализирани са някои спомагателни средства като фактор в развитието на уменията за джазова импровизация, както и основните бариери, възпрепятстващи свободната импровизация при младите музиканти.
5. Формулирани са практически препоръки за обучаващи и обучаеми по джаз, насочени към развитието на технически умения, теоретична основа, импровизационно мислене, психологическа устойчивост и творческа автономност.
6. Музикалният анализ на избрани изпълнения в труда дава насока за образователни клавирни практики, фокусирани върху важни детайли от даденото изпълнение.
7. Изследването има теоретическа и практическа приложимост, като методическо ръководство за самостоятелно ползване или като педагогически наръчник.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът отговаря на дисертацията.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Познавам Христиана Стойкова от първата ѝ година на обучение в НБУ. Тя бе моя студентка по пиано и стъпка по стъпка я насочих към доц. Заберски. Христиана смело продължи своето изграждане на джаз и поп пианист и педагог. Тя е умна, амбициозна и работлива. Последователна и аналитична. Смятам че тези ѝ качества, съчетани с таланта ѝ, ще дадат чудесен резултат за бъдещото развитие на модерната клавирна школа у нас.

Публикации по темата на дисертационния труд

Докторантката представя 4 публикации, свързани с темата на докторантурата:

1. **Стойкова, Х.** *Изграждане на дисциплина, навици и устойчивост за справяне с трудностите при начинаещите пианисти.* 18 Млад научен форум за музика и танц. Нов български университет, 2024
2. **Стойкова, Х.** *Методиката на Бари Харис като съвременен подход в обучението по джазова импровизация и хармония.* Изкуство и контекст. Институт за изследване на изкуствата, БАН, 2025
3. **Стойкова, Х.** *Приложимост в педагогическата практика на музикалната мобилна апликация iReal Pro на базата на седем-степенния модел за изучаване на импровизация на Джон Кратус.* 19 Млад научен форум за музика и танц. Нов български университет, 2025
4. **Стойкова, Х.** *Интеграцията на емоционалната интелигентност и теорията на потока в обучението по джаз импровизация, базирано на „Дванайсетте ноти“ на Куинси Джоунс.* 20 Млад научен форум за музика и танц. Нов български университет, 2026

Христиана Стойкова е допълнила публикациите си и с 16 творчески изяви.

В заключение на това СТАНОВИЩЕ ще завърша със следната оценка:

Смятам дисертацията на Христиана Стойкова за същностна и важна. Тя подпомага разбирането на клавирната джазова импровизация и допълва клавирната педагогика.

Дейността на Христиана Стойкова отговаря на наукометричните показатели за придобиване на образователната и научни степен „доктор“, според Закона за развитието на академичния състав на Република България.

Дисертационният труд на Христиана Стойкова, редовен докторант в НБУ на тема: **ФАКТОРИ В РАЗВИТИЕТО НА УМЕНИЯ ЗА ДЖАЗОВА ИМПРОВИЗАЦИЯ ПРИ ПИАНИСТИ. КЛАСИЧЕСКИ И СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ**, заедно с носените от него научни и приложни приноси, публикациите ѝ по темата и творческите ѝ активности, смятам напълно достатъчни, за да дам своята убедена положителна оценка и да предложа на уважаемото научното жури да **присъди образователната и научна степен „доктор“** по професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство на Христиана Стойкова, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

9.9.2026, София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова